

topografske promjene, nestajanje starih i nastajanje novih gradova, naselja i utvrda, promjena njihovih imena iz kojih se razvidno iščitava pod kojom su vlašću bili, mletačkom, turskom, austrijskom ili francuskom.

Na kraju svakako valja reći da je ta monografija dobro osmišljena i koncipirana te lijepim i razgovijetnim hrvatskim jezikom pisana. A slikovni prilozi, tj. topografske i katastarske karte, čvrst su temelj toj znanstvenoj monografiji koja uistinu predstavlja poseban dar našem čitateljstvu, a hrvatskoj historiografiji izvrsno djelo i nezaobilaznu bibliografsku jedinicu. A za ovaj vrijedan doprinos hrvatskoj historiografiji autorica, kao i nakladnička kuća Javna ustanova "Nacionalni park Krka", zaslužuju svaku pohvalu te iskrene čestitke na ovom lijepom i korisnom djelu.

Ante Gulin

Tomislav Raukar, *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku (odabrane studije)*, Književni krug, Split 2007., 482 str.

Studije akademika Tomislava Raukara okupljene u ovoj knjizi radovi su nastali i tiskani u časopisima i zbornicima između 1970. i 2001. godine te zorno predstavljaju autorovo tridesetogodišnje znanstveno-istraživačko pregnuće na proučavanju povijesti Dalmacije u srednjem vijeku. Istraženi rezultati s jedne su strane oslonjeni na bogatu historiografsku baštinu, a s druge na autorova sustavna višedesetljetna proučavanja pismohrana diljem jadranskih gradova. U tekstove koji se ovdje objavljuju nisu naknadno uključeni rezultati kasnijih istraživanja (osim na nekim mjestima), pa prilozi, kako i sam autor napominje u "Predgovoru" (7-8), ocrtavaju razinu historiografske spoznaje i autorova shvaćanja o pojedinim pitanjima u trenutku kada su oni nastali. Kako bi se ta historiografska praznina dijelom prevladala, u "Predgovoru" knjige upozoreno je na novije historiografske rezultate (kroz objavljivanje pregledne bibliografije o pojedinim istraživačkim temama).

Ukupno 15 priloga prema svojim je sadržajnim značajkama okupljeno u dva dijela knjige. Prva cjelina ("Prema sintezi", 9-212) sadrži sedam radova koje spaja težnja prema zaokruženom, cjelovitom pogledu na razvoj dalmatinskih gradova od ranoga srednjeg vijeka do mletačkoga doba. Prvi prilog, naslovljen "Srednjovjekovni grad na istočnom Jadranu: prostor i društvo" (11-25), sažet je i pregledan uvid u temeljne prostorne i društvene odrednice iz srednjovjekovnog razvoja naših uzornih komuna. Prostorna baština (antički kontinuitet, gradovi-utvrde, gradovi koji nastaju u srednjem vijeku), procesi sabijanja i širenja gradskog prostora i njegova organizacija, gospodarska komponenta kao podloga za razumijevanje društvenih mijena i gibanja, samo su neke od okosnica ovoga rada. Ustroj komune kao zasebne cjeline sa svojom specifičnom strukturom društva te s time u svezi odnos komune prema vanjskom svijetu (prema hrvatskom zaleđu te prema jadransko-sredozemnom prostoru) osnova su priloga "Društvene strukture dalmatinske komune u srednjem vijeku" (27-34), a rad pod naslovom "Dalmatinski grad i selo u kasnom srednjem vijeku" (35-42) ponajprije je usmjeren na veze i prožimanje između gradske (komunalne) sredine i seoskog prostora (migracije, gospodarske veze).

Dalmatinske komune kao "zatvorena", odnosno "otvorena" društva, stalno prisutna borba između težnje gradske sredine za zatvaranjem u vlastiti opseg i trajna životna potreba otvaranja i propusnosti općinskih granica prema vanjskome svijetu središnja su tema autorovo-

va promišljanja u prilogu "*Cives, habitatores, forenses* u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima" (43-52). Na ovaj se tekst tematskim interesom nadovezuje rad "Firentinci u Dalmaciji u XIV. stoljeću" (53-67), a posebna je pozornost poklonjena ulozi firentinskih trgovaca i novčara u gospodarskom životu Zadra te širim (intelektualnim i kulturnim) prinosima useljenika iz toga talijanskog grada u vodećim dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima.

Najopsežniji dio prve cjeline čine dvije sintetske studije o komunalnim društvima u Dalmaciji u rasponu od XIV. stoljeća do sredine XVI. stoljeća. Prva studija ("Komunalna društva u Dalmaciji u XIV. stoljeću", 69-140) dubinski i slojevito ulazi u sve temeljne sastavnice dalmatinskoga društva tijekom XIV. stoljeća, razdoblja koje se – više od drugih srednjovjekovnih perioda – odlikuje uočljivim promjenama u političkim zbivanjima. Uz podroban osvrt na historiografske prinose, studija se ponajprije bavi političkim i demografskim značajkama dalmatinskih gradova, gospodarskim usmjerenjima te društvenim slojevima u zrelo doba komunalnog razvoja. Slične sadržajne i metodološke značajke opažamo i u studiji koja obrađuje "Komunalna društva u Dalmaciji u XV. i u prvoj polovici XVI. stoljeća" (141-212). Kao konačni zaključak ovih, iznimno detaljnih i sustavnih, istraživanja autor napominje da "društveni razvoj dalmatinskih gradova od XII. do XVI. s. pokazuje izrazitu razvojnu periodizaciju – sazrijevanje do otprilike 1350., razvojni vrhunac između 1358. i 1409., koji se u nekim područjima nastavlja i nakon 1409. (kulturni i umjetnički razvoj), te prevladavajući zastoj u XV. i XVI. st., u razdoblju mletačke vlasti i mletačko-turskih ratova." (212). Potrebno je napomenuti da su obje ove studije, a koje su objavljene ranih osamdesetih godina prošloga stoljeća u tada središnjem časopisu za hrvatsku povijest ("Historijski zbornik") predstavljale, slobodno to možemo kazati, važan okret hrvatske historiografije prema novim znanstvenoistraživačkim i metodološkim usmjerenjima te u nemaloj mjeri pridonijele da buduće generacije hrvatskih medievista svoja istraživanja uprave tragovima suvremene europske i svjetske historiografije.

Prvih nekoliko priloga u drugoj cjelini knjige ("Grad i njegovo društvo", 213-385) odnosi se na srednjovjekovnu splitsku komunu. U radu "Splitsko društvo u *Salonitanskoj povijesti* Tome Arhiđakona" (215-245) težište autorova razmatranja upravljeno je na raščlambu splitskoga društva u doba nastanka djela splitskoga kroničara te na tretiranje splitske komune i društvenih struktura (Crkva i svjetovnjaci) u znamenitoj "*Salonitanskoj povijesti*". Splitsko vijeće u XIV. stoljeću, plemićka elita i važnost splitskih *Libri consiliorum* za proučavanje razvoja i strukture vlasti u splitskoj komuni u zrelo doba srednjega vijeka, okosnica je priloga "Consilium generale" i sustav vladanja u Splitu u XIV. stoljeću (245-261).

Gospodarskom poviješću srednjovjekovnog Splita autor se bavi u sljedeća dva rada. U prvome ("Splitska kreditna trgovina XIV. stoljeća", 263-283) upozorava se na opće mehanizme gospodarskog sustava unutar komune, tehnologiju i opseg splitske kreditne trgovine te ukupno značenje toga segmenta novčanog poslovanja za onodobni razvoj splitskoga gospodarstva. Rad "Ser Baptista de Augubio, civis Spaleti" (285-296) donosi portret o životu i djelovanju (gospodarskom) jednog uglednog useljenika u grad Split – trgovca Ivana iz talijanskog Gubbija – te prati raznovrsnost njegova poslovanja, kao i odnos sa splitskom komunalnom sredinom.

Važnu sastavnicu znanstvenoistraživačkog rada Tomislava Raukara od uvijek je činilo proučavanje viševrsnih čimbenika iz srednjovjekovne prošlosti Zadra, a rad koji ima posebnu važnost za proučavanje onovremenog zadarskog gospodarskog sustava zasigurno je studija "Zadarska trgovina solju u XIV. i XV. stoljeću" (297-356). Tragom detaljnog uvida u gradivo

iz zadarske državne pismohrane (spisa zadarskih bilježnika) ovdje se posebno pojašnjava važnost proizvodnje soli sa zadarskoga područja, tijekom trgovine solju te uloga anžuvinske Kraljevske komore soli i tridesetnine te Mletačke komore u kontekstu organizacije proizvodnje i distribucije toga, strateški iznimno bitnog, proizvoda jadransko-sredozemne trgovine.

Zadar i Split gradovi su kojima je autor posvetio brojne svoje radove. U sljedeća su tri primjera težišta istraživanja Tomislava Raukara bila komunalna društva na hrvatskim otocima Braču, Rabu i Hvaru ("Srednjovjekovni Brač na razmeđu društava", 357-367; "Rab u XV. stoljeću", 369-376; "Hvarsko društvo u doba Hanibala Lucića", 377-385). U sva tri navedena rada težište istraživanja usmjereno je na problematiku gospodarskog razvoja, urbanizaciju, društvene strukture te utjecaj političkih čimbenika na oblikovanje onovremenih društvenih i misaonih obzorja u ovim hrvatskim otočnim sredinama.

U završnom dijelu knjige nalazi se blok slikovnih priloga (387-404), bibliografska bilješka (405), popis kratica (407-409), popis citiranih vrela (411-414), popis citirane literature (415-433), pogovor koji sadrži bibliografske i historiografske dopune (435-443), sažetak na engleskom jeziku (445-453), kazala imena i zemljopisnih pojmova (455-475) te sadržaj (477-482).

Studije Tomislava Raukara iz povijesti srednjovjekovne Dalmacije, ovdje sakupljene na jednom mjestu, zrcale autorova istraživačka pregnuća, nastojanja i usmjerenja u periodu od tri desetljeća iznimno plodnog znanstvenog rada. Srednji vijek dalmatinskih obalnih i otočnih komunama, ključne sastavnice koje su oblikovala misaona i društvena obzorja svakodnevlja, javnoga života, ali i gospodarskih, političkih i kulturnih tijekova, središnje su sastavnice u studijama objavljenim u ovoj knjizi.

Prinose akademika Raukara hrvatskoj medievistici teško je sažeti u nekoliko rečenica. Svi ovi prinosi, ovdje monografski prezentirani, dobro su znani hrvatskim medievistima te su zasigurno među najcitiranijim radovima u našoj historiografiji. Iako su neki od njih napisani prije više desetljeća, njihova aktualnost, svježina i čitkost nije se nimalo izgubila s protokom i odmakom vremena. I stoga, sigurni smo u to, ove će studije i nadalje biti traženo i čitano štivo, korisna literatura i obvezno pomagalo u znanstvenom sazrijevanju nekih novih pokoljenja hrvatske historiografije.

Lovorka Čoralić

Bariša Krekić, *Unequal rivals: essays on relations between Dubrovnik and Venice in the thirteenth and fourteenth centuries*, HAZU, Zagreb – Dubrovnik 2007., 406 str.

Knjiga je zbirka osam autorovih radova objavljenih u rasponu od 1958. do 2005. godine.

Prvi rad, "Dubrovnik and Venice in the thirteenth and fourteenth century: a short survey" (9-46), razmatra političko-diplomatske odnose između tih dvaju gradova u XIII. stoljeću, a potom i Dubrovnik s drugim dalmatinskim komunama, posebice krajem XIV. stoljeća, radi uspostave savezništva protiv Venecije. Autor kronološki ukazuje na velik utjecaj mletačke administracije na uređenje dubrovačkih upravnih služba, kroz različite ugovore navodi dužnosti Dubrovnik prema Veneciji, prikazuje uspostavu pojedinih upravnih službi (*militēs, vicarius, comites*) te razmatra ulogu Dubrovnik kao dvojbenog mletačkog saveznika prilikom mletačko-genovskih sukoba. Osim ovih političkih prilika, razmotrene su uzgred i trgovačke prilike Dubrovnik, pod udarom kuge i osmanske prijetnje na kraju raščlambenog razdoblja.